Lithuania) (Fig. 1). A 60–135 cm thick cultural layer partially destroyed by ploughing and containing 983 finds, the majority sherds of household pottery, including one intact pot (Fig. 2), was discovered in the 30 m² excavation area 5. The finds date to the early – second half of the 1st millennium. Seven flat-bottomed oval pits, two being interpreted as sunken buildings, were discovered at the excavation site. The magnetometer survey (250 m² in the N part of the settlement) allowed the ditch ringing the settlement and the site of another burnt building to be located (Fig. 3).

Darius Balsas, Marius Mockus,
Rokas Kraniauskas,
Gintautas Zabiela

Žardės–Laistų gyvenviečių komplekso žvalgomieji tyrimai

2012 m. balandžio–birželio mėnesiais BRIAI būsimos „Nordbalt“ elektros kabelio jungties statybos vietoje 2,755 km ilgio trasos ruože, pailgame V–R kryptimi, Klaipėdos miesto teritorijoje tarp Taikos prospekto ir geležinkelio Klaipėda–Šilutė, įeinančiame į buvusio Žardės ir Laistų kaimų teritoriją, vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrinėjimus. Visame atkarpos ilgyje būsima trasa suprojektuota maždaug 10 m į P (ŠR dalyje – į ŠV) nuo esamos aukštos įtampos elektros linijos. Jos P dalis įeina į saugomų kultūros paveldo objektų (Žardės neįtvirtintos gyvenvietės III (UK 17132), Žardės neįtvirtintos gyvenvietės II (UK 17133), Žardės neįtvirtintos gyvenvietės I (UK 17134), Žardės (Kuncų) piliakalnio su papėdės gyvenviete (UK 23762)) apsaugos zoną. XX a. 8 dešimtmetyje be jokių tyrimų geležinkelio atšaka į laivų terminalą šį kompleksą mechaniškai perkirto į 2 dalis, sunaikindama Gibišių piliakalnį (žr. *ATL 2007 metais*, V., 2008, p. 500–502), P dalyje palikdama Laistų piliakalnį (tyrinėtas 1998 m. P. Tebelškio) su papėdės gyvenviete (tyrinėta 1982 m. V. Žulkaus, 1984 m. A. Varno) ir kapinynu (tyrinėtas 1902–1903 m. A. Becenbergerio, 1984 m. A. Varno), Š – Žardės piliakalnį su papėdės gyvenviete (tyrinėta 1990 m. J. Genio). 1990–1991 (J. Genys), 2004 (R. Bračiulienė), 2006–2007 m. (I. Masiulienė) į Š nuo geležinkelio, prie Smeltalės ir Kretainio upelių bei Bandužių kapinyno aplinkoje aptiko 6 neįtvirtintas gyvenvietes, kurias įvairia apimtimi (nuo 60 m² iki 4,5 ha) tyrinėjo 1990–1991, 1993–1994, 1996, 1999–2000, 2004, 2006–2008 ir 2011–2012 m. Į P nuo geležinkelio Laistų neįtvirtinta gyvenvietė aptikta 2009 m. (Baubonis Z., Zabiela G., *Klaipėdos rajono piliakalniai*, V., 2009, p. 11–12). Arčiausiai būsimai elektros kabelio trasai (13–15 m į Š nuo jos) tyrimai vykdyti 1996 m., kai Žardės neįtvirtintoje gyvenvietėje III perkasoje 13 50 cm gylyje aptiktas 50 cm storio kultūrinis sluoksnis su lipdyta keramika, gyvulių kaulais, medinių dirbinių fragmentais, perdegusio molio tinku, smiltainio galąstuvu (žr. *ATL 1996 ir 1997 metais*, V., 1998, p. 61–62). 2011 m. I. Vaicekauskas ties šia vieta, 5–7 m į Š nuo trasos padarė 351 m ilgio profilį georadaru, aptiko dvi Smeltalės senvagės vietas, vienoje iš kurių išgręžus gręžinį fiksuotas 2,9 m storio aliuvinis sluoksnis su 2 smulkiomis keramikos šukėmis, rastomis 1,1 m gylyje (žr. *ATL 2011 metais*, V., 2012, p. 585–588).

Būsimo elektros kabelio trasos vietoje 2012 m. buvo ištirti 62 šurfai (1–62) – iš viso 127 m² (šurfas 7 išplėstas iki 5 m²) bei 1 m pločio 7 perkasos (1–7): 1 – 50 m², 2 – 71 m², 3 –

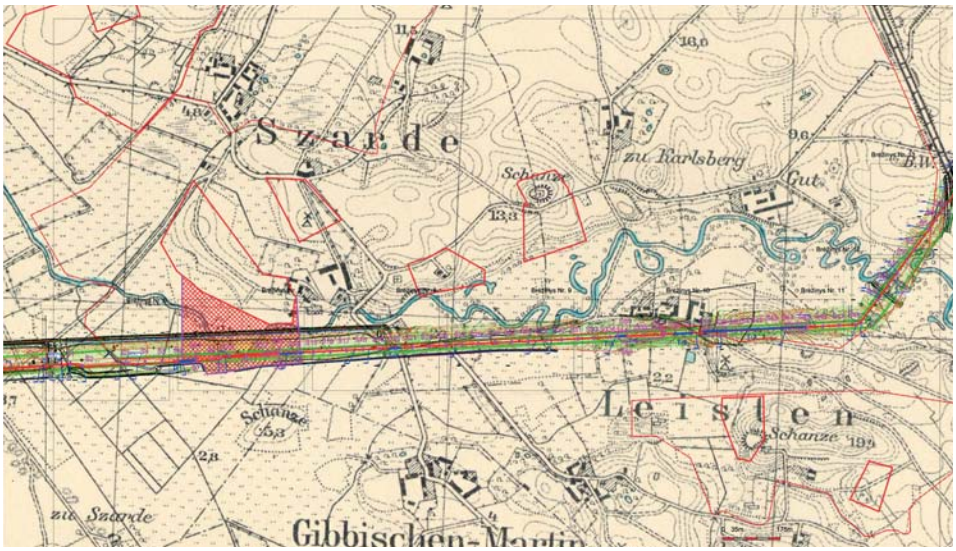

1 pav. Suprojektuotos elektros kabelio trasos vieta 1939 m. žemėlapyje: 1 – šurfai; 2 – perkasos; 3 – archeologijos vertybių teritorijos; 4 – kultūrinio sluoksnio paplitimas. R. Kraniausko brėž.

Fig. 1. Site of the planned power line route on a 1939 map: 1 – test pits; 2 – trenches; 3 – territory of the archaeological property; 4 – incidence of the cultural layer

22 m², 4 – 6,5 m², 5 – 11,5 m², 6 – 50 m², 7 – su 2 išpjovomis 317,5 m² (bendras perkasų plotas 528,5 m²). Iš viso trasos ruože ištirtas bendras 655,5 m² plotas.

Tyrinėtos trasos ruožo V dalyje yra žemas (H_{abs} 2,00–3,00 m) šlapias Smeltalės upės slėnis, esantis jos kairiajame krante. XX a. 8–9 dešimtmečiais čia vyko melioracijos darbai, kurių metu buvo ištiesinta ir į Š patraukta Smeltalės vaga, išlygintas žemės paviršius. Tai gerai matyti atlikus tyrinėjamos vietos sutapatinimą su 1790, 1860 ir 1939 m. žemėlapiais (1 pav.). R dalyje yra aplinkoje dominuojanti apie 500 m skersmens, iki 10 m aukščio (H_{abs} iki 12,50 m) moreninė Laistų kalva. ŠR dalyje trasa pasisuka ŠR kryptimi, kerta žemą šlapią kanalizuotos Smeltalės slėnį ir toliau į ŠR palengva kyla (H_{abs} iki 8,0 m), kirsdama 2 geležinkelio bėgių kelius. Visame ilgyje trasos vieta dirvonuoja arba apaugusi krūmais.

Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu suprojektuotoje elektros kabelio trasos vietoje aptiktos 3 nežinomos archeologinės vertybės.

Žardės neįtvirtintos gyvenvietės III (UK 17132) nesaugoma dalis į P nuo saugomos teritorijos užima apie 365x110–250 m dydžio plotą, P ribojamą geležinkelio (jį tiesiant buvo sunaikintas jos P kraštas), V ir R – saugomos neįtvirtintos gyvenvietės III dalies V ir R ribų tęsinių į P. Gyvenvietės teritorijoje ištirti šurfai 7–14, 60–62 ir perkasos 1–2 (iš viso 136 m²).

Tyrimų metu *šurfe 7* 1–1,2 m gylyje aptiktas 5–7 cm storio pilkai melsvo priemolio sluoksnis su degėsiais. 1,4 m gylyje rastas medienos fragmentas su apdirbimo žymėmis (?). 1,95 m gylyje rastas stambus pusapvalis 23x17 cm dydžio medinio rąsto fragmentas

2 pav. Medinio rąsto fragmentas šurfe 7. D. Balso nuotr.
Fig. 2. A fragment of a wooden timber in test pit 7

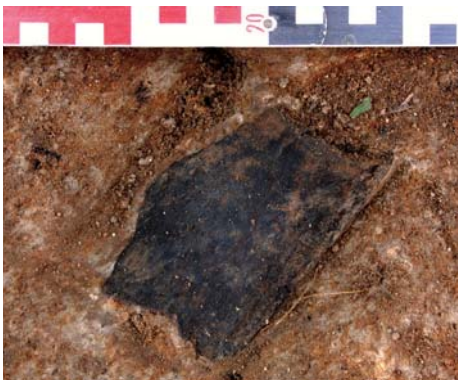

3 pav. Lipdytos keramikos šukė in situ perkasoje 2. D. Balso nuotr.
Fig. 3. A sherd of hand built pottery in situ in trench 2

(2 pav.), kurio kalibruota radiokarboninė data 5840–5715 BC arba 3890–3765 m. pr. Kr. (Vs–2252). *Perkasoje 1* 70–85 cm gylyje aptiktas 5–10 cm storio kultūrinis sluoksnis su degėsiais ir keramikos šukėmis. Analogiškas kultūrinis sluoksnis aptiktas ir šurfe 61. *Šurfe 9* fiksuota Smeltalės upės senvagė, 1,9 m gylyje rastas upinės kilmės smėlis su suplauta mediena. *Šurfe 10* 30–70 cm gylyje suplauto smėlio su juodais tarpsluoksniais sluoksnyje rasta smulkių lipdytos lygiu paviršiumi bei žiestos keramikos fragmentų, smulkių molio tinko ir šlako gabaliukų. Tokios pat keramikos ir molio tinko rasta ir *šurfe 12*. *Perkasoje 2* 45–60 cm gylyje aptiktas plonas iki 10 cm storio kultūrinis sluoksnis su degėsiais ir pavienėmis lipdytos keramikos šukėmis (3 pav.). Analogiškas kultūrinis sluoksnis fiksuotas *šurfuose 60 ir 62*, iškastuose į P ir Š nuo perkasos 2.

1996 ir 1999 m. į Š nuo suprojektuotos trasos šioje Žardės neįtvirtintos gyvenvietės III teritorijos dalyje buvo iškastos perkasos 13 (1996 m.) ir 19–22. Maždaug 10 m į Š nuo šurfo 11 kastoje perkasoje 13 50–55 cm gylyje tada buvo aptiktas apie 50 cm storio kultūrinis sluoksnis su akmeniniu galąstuvu, žiesta keramika, molio tinko gabalėliais, gyvulių kaulais, medienos liekanomis, akmenimis. 1999 m. apie 20–25 m į Š nuo to paties šurfo 11 tirtose perkasose 19–22 aptiktas įvairaus intensyvumo iki 1,7 m storio kultūrinis sluoksnis su geležinių dirbinių fragmentais, žalvarinės lankinės segės fragmentu, žiesta keramika, molio tinko gabalėliais, geležies šlaku, gyvulių kaulais, medienos liekanomis, molinės aslos liekanomis, akmenimis, kuolavietėmis.

Taigi Žardės neįtvirtintoje gyvenvietėje III yra išlikęs įvairaus intensyvumo iki 2 m storio kultūrinis sluoksnis, dalinai perklostytas aliuvinių procesų. Viršutinėje iki 50 cm storio dalyje jis smarkiai suardytas mechaninių procesų XX a. vykdant įvairius žemės kasimo ir paviršiaus niveliavimo darbus. Jis datuojamas II tūkst. pradžia, tačiau šioje gyvenvietėje galimi ir anksčiau sluoksniai. Į suprojektuoto elektros kabelio žemės kasimo darbų zoną patenka 363 m ilgio šios gyvenvietės atkarpa.

Laistų senovės gyvenvietė II aptikta į PV nuo Laistams priskiriamos XX a. pradžios sodybos, į Š nuo čia esančio nedidelio raisto, apie 150x20 m dydžio plote, pailgame V–R kryptimi, dabar užaugusiame pieva, su dirbamos žemės sklypu V krašte. Elektros kabelio trasos linijoje jos teritorijoje ištirti šurfai 34–35, 57 ir perkasa 5 (iš viso 15,5 m^2). *Šurfe 34* 30–40 cm gylyje aptiktas iki 35 cm storio intensyvus kultūrinis sluoksnis su plytų duženomis ir degėsiais bei žiesta akmens masės keramika. Šis kultūrinis sluoksnis rastas ir *perkasoje 5*. Analogiškas iki 19 cm storio kultūrinis sluoksnis buvo ir *šurfe 35*, kastame 50 m atstumu į R, bei *šurfe 57* (7 cm storio). Laistų senovės gyvenvietėje II yra gerai išlikęs iki 40 cm storio (įgilintose struktūrose jis bus storesnis) XVI–XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Tai to laiko sodybos ar dvarelio vieta. Taip gerai išlikusi šio laikotarpio archeologijos vertybė Klaipėdos miesto aplinkoje aptinkama pirmą kartą. Į suprojektuoto elektros kabelio žemės kasimo darbų zoną patenka 146 m ilgio šios gyvenvietės atkarpa.

Laistų senovės gyvenvietė III aptikta į PR nuo Laistams priskiriamos XX a. pradžios sodybos, esančios masyvioje (apie 400x300 m dydžio) moreninės kilmės dirvonuojančioje kalvoje. Ji labai paveikta erozinių procesų, sukeltų aktyvios žmogaus veiklos (žemdirbystės bei žemės kasimo darbų). Kalvos viršuje paviršiniai sluoksniai erodavę iki morenos, šlaituose susidarę suarti ir deliuviniai sluoksniai, po kuriais įžemyje R ir V šlaituose yra išlikusios pavienės archeologinės struktūros. Elektros kabelio trasos linijoje jos teritorijoje ištirti šurfai 36–46 ir perkasos 6–7 (iš viso 378,5 m^2).

Perkasoje 6 archeologinių vertybių neaptikta. *Perkasoje 7* fiksuotos pavienės archeologinės struktūros bei rasta smulkių keramikos šukių. Viena iš jų yra 1,14x1,05 m dydžio laužavietė, užpildyta juoda žeme su degėsiais bei apdegusiais akmenimis. *Šurfuose 41–44* ir pačioje perkasoje 7 aptikta smulkių lipdytos keramikos šukių. Rastas lipdytos keramikos lygiu paviršiumi pakraštėlis su įspaustomis duobutėmis briaunoje, datuojamas I tūkst. pabaiga – II tūkst. pradžia. Šios struktūros ir negausūs dirbiniai jose preliminariai datuojami I tūkst. pabaiga – II tūkst. pradžia.

Perkasos 7 R dalyje po deliuvinio dirvožemio sluoksniu 3 m ilgio atkarpoje aptiktas iki 12 cm storio kultūrinis sluoksnis su degėsiais ir smulkiomis žiestomis glazūruotomis keramikos šukėmis. Kultūrinis sluoksnis datuojamas XVIII a. (?) ir siejamas su čia stovėjusiu pastatu. Jis yra kalvos V šlaite, 73 m atkarpoje bei R šlaite, 66 m atkarpoje, kur prieš žemės kasimo darbus reikia atlikti archeologinius tyrimus mechanizuotai nuimant paviršinį dirvožemio sluoksnį ir ištiriant aptiktas struktūras.

Šurfe 20 ir jo aplinkoje iškastoje *perkasoje 3* aptiktas 3 m pločio plytų griuvenų sluoksnis su paskirais XX a. dirbiniais archeologinės vertės neturi. Šioje vietoje XX a. pradžios planas žymi sodybos pastatą, tad galbūt griuvenos yra iš šio pastato.

Likusioje teritorijoje (joje ištirtas bendras 68 m^2 plotas) archeologinių vertybių neaptikta, tad čia galima vykdyti projekte numatytus žemės kasimo darbus.

Tyrimų metu aptikti radiniai perduoti į MLIM. Remiantis 2012 m. žvalgomųjų tyrimų duomenimis, KPC pasiūlyta pakoreguoti Žardės neįtvirtintos gyvenvietės III (17132) teritoriją, į saugomų kultūros paveldo objektų sąrašus įrašyti Laistų senovės gyvenvietę II ir galimai Laistų senovės gyvenvietę III.

The field evaluation of the Žardė, Laistai settlement complex

In 2012, BRIAI excavated 2 test pits and 7 trenches (a total of 655.5 m^2) in a 2.755 km long segment of the future construction site of the Nordbalt power link route (S edge of the city of Klaipėda). The excavation was conducted on the left bank of the now extended river Smeltalė (Fig. 1). During the investigation, three unknown archaeological properties were discovered at the future site of the power line.

An unprotected part of a known archaeological property, Žardė unenclosed settlement III, lies to the S of the protected territory and occupies roughly 365 x 110–250 m. A cultural layer up to 2 m thick with timber (Fig. 2), hand built and hand thrown pottery (Fig. 3), clay daub, and pieces of slag was discovered in it. The layer dates to the early 2nd millennium, but an earlier chronology is possible for this settlement.

Laistai old settlement II was discovered in a roughly 150 x 20 m area to the SW of an early 20th-century garden assigned to Laistai and to the N of a small bog located there. A total of 15.5 m^2 was excavated here and a rich cultural layer up to 35 cm thick with brick rubble, small pieces of charcoal, and hand thrown stoneware dating to the 16th–18th centuries was discovered. This was the site of a farmstead or small manor.

Laistai old settlement III is on a massive, roughly 400 x 300 m moraine hill, which is abandoned farmland, to the SE of an early 20th-century garden assigned to Laistai. Its cultural layer was badly damaged during the 20th century. After excavating a total of 378.5 m^2, archaeological structures were discovered only in the sterile soil. According to the discovered hand built pottery with smooth surfaces this settlement dates to the late 1st – early 2nd millennium.

Dovilė Baltramiejūnaitė

Slengių neįtvirtinta gyvenvietė

Slengių kapinynas (Klaipėdos r., Sendvario sen.) (UK 13072) aptiktas 1972 m. drenuojat dirvą. Kapinynas įrengtas ant neaukštos pakilumos, dabar dalį jo teritorijos dengia Slengių kaimo kapinaitės. Slengių kapinynas tyrinėtas 1977 (V. Žulkus) (*ATL 1978 ir 1979 metais*, V., 1980, p. 101–103), 1996 (R. Banytė-Rowell), 2001 m. (R. Bračiulienė) (*ATL 2001 metais*, V., 2002, p. 117). Jame įvairiais laikotarpiais laidoti deginti ir nedeginti mirusieji. VII–VIII a. datuojami griautiniai palaidojimai aptikti kapinyno P dalyje. Mirusieji laidoti ŠR–PV kryptimis, su įkapėmis, dalyje kapų aptikta skobtinių karstų liekanų. Kapinyno Š dalyje aptikti VIII–X ir XI–XII a. degintiniai kapai. Ankstesniems palaidojimams skiriami kapai, įrengti pailgose duobėse su skobtiniais karstais ir be jų, griautiniams kapams būdinga įkapių dėjimo tvarka taip pat ovalo formos duobutėse. Kolektyviniai palaidojimai didelėse duobėse datuojami XI–XII a.

2012 m. Slengių kapinyno apsaugos zonoje vykdyti žvalgomieji bei detalieji archeologiniai tyrimai. Gegužės–birželio mėnesiais, sklypų savininkams planuojant keisti žemės paskirtį iš žemės ūkio į gyvenamąją ir vėliau šioje vietoje statyti gyvenamuosius pastatus, iškasta 10 šurfų (1–10) – iš viso 65,55 m^2 plotas apsaugos zonos R dalyje (1 pav.). Šurfuose 4, 6, 10 aptikti archeologiniai objektai.

Šurfe 4 fiksuotas sunkiai nuo armens išsiskiriantis pilkos žemės sluoksnis, kuriame šurfo V dalyje padarytoje išpjovoje aptikti stambūs akmenys, o sluoksnio apatinėje dalyje atidengta 2,6x1,3 m dydžio tamsesnė dėmė, dengiama pailgos formos ŠV–PR kryptimi orientuoto